

SÕDUR

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI
KINDRALSTAABI WALITSUSE WALJAANNE.

Üksiknumber 10 mk.

Ilmub kaks korda
kuus ühes kuu-
lisaga.

№ 20.

Esmaspäeval, 30 oktoobril 1922.

IV aastakäik.

S i s u: M.: Nõukogude Wenemaa sõjalaewastik. — A. Leht: Ülewaade Nõukogude Wenemaa spionaashi korraldamisest Eestis. — P. E.: Kas on meie sõjawäes vähempakkumise wiis soowitaw?

Nõukogude Wenemaa sõjalaewastik. (15. oktoobriks 1922 a.)

Ajalooline ülewaade.

Wenemaa ajalooline tung mererandadele, iseäranis Balti mere rannale, sundis Wenemaad wiimaste aastasadade jooksul energiliselt suurendama oma merejõudu. Pärast äpardunud Wene-Jaapani sõda alati iseäralise intensiivsusega Wene merejõu suurendamist, mis ilmasõja ajal oma kõrgusetipuni jõudis. Sel ajal lõpetati muu seas 4 ühetüübilise dreadnoughti — „Petropawlowsk“, „Sewastoopol“, „Gangut“ ja „Poltaawa“ — ehitust ja katseti ehitada 4 ühetüübilist üldreadnoughti — „Kinburn“, „Ismail“, „Nawarin“ ja „Borodino“, igaks 32.500 tonni weesurumisega. Warustuseks oli neil ettenähtud igähel 12—14“, 24—5“, 4—4“ suurtükki, kirus — 29 meremiili (tunnis).

Kodusõjas häwitati nõukogude Wenemaa sõjalaewastik peaaegu täiesti; iseäranis raskesti mõjusid laewastiku seisukorra pääle juhtde-spetsialistide massilised tapmised ja kvalifitseeritud meeskonna laialimine mööda nõukogude Wenemaad „kommunistliku rewolutsiooni süwendamiseks“.

Tähtsamad Balti ja Musta mere sõjalaewastikud sattusid õige wiletsasse seisukorda esimese laewastiku pääle mõjus häwitawalt Kroonlinna mäss; teise koosseisust wiidi kindral Wrangelli sõjawägede ewakueerimisel Krimmist detsembrikuul 1920 a. kõige tahtsamad laewad Bisertasse, Tunisi, muu seas: 1) dreadnought „Kindral Aleksejew“ (endine „Imperaator Aleksander III“, pärast rewolutsiooni „Wolja“); 2) soo-

muslaew „Georgi Pobedonosets“; 3) ristleja „Kindral Kornilow“ (endine „Kagul“); 4) 8 „Nowiku“ tüübilist miiniristlejat: „Derski“, „Dsharki“, „Bespokoinõi“, „Swonki“, „Gnewnõi“, „Sorki“, „Pölki“ ja „Sergii“; 5) miinipaati „Kaptan Sakken“; 6) 3 weelust paati: „Burewestnik“, „Utka“ ja „A. G. 22“ ning mitmed transport- ja abilaewad.

Punase sõjalaewastiku reorganiseerimine, täiendus, sõjategevuseks ettewalmistamine ja seisukord.

Käesolewal ajal püütakse punast sõjalaewastikku reorganiseerida, uuesti üles ehitada ja lahingtegevuseks wamis seada. Ühtlasi tahetakse sõjalaewastikus kindlat korda ja distsipliini maksma panna.

Sõjalaewastiku reorganiseerimisel üleriikliku majandusliku kriisi tagajärjel püütakse teostada punase sõjajõu reorganiseerimise üldist põhimõtet: vähendada arwuliselt, suurendada wõitluswõimet.

9-dal nõukogude konwerentsil detsembrikuul 1 a. wõeti punase sõjalaewastiku üleshitamise kohta iseäraline resolutsioon wastu, mis toonitas wajadust luua wägewa punawäe kõrwal ka wägawat sõjalaewastikku.

Merewäe pääwalitsus on reorganiseeritud ja üle wiidud Petrogradist Moskwa.

Wabariigi merejõudude ülemjuhataja on nimeetatud punawäe ülemjuhataja abiks mereasjanduse

küsimustes („помощник главкома по морским делам“).

Endise admiraal Nemets'i asemele punawäe ülemjuhataja abiks mereasjanduse küsimustes on nimetatud Pantserhanski, endine rahuaegne merewäe leitnant, kes operatiivselt allub punawäe ülemjuhataiale; temale alluvad merejõudude staabi ülem ja Balti, Põhja, Walge, Musta ja Kaspia mere sõjalaewastikkude juhatajad.

Merejõudude staabi ülemaks on praegu Dombrowski, endine rahuaegne merewäe kapten, kes merewäe akadeemia lõpetanud. Balti mere sõjalaewastiku juhatajaks on Wiktorow, endine merewäe leitnant, kommunist.

Käesolewal ajal on punalaewastikus suur puudus juhtidest-spetsialistidest ja hästi väljaõpetatud meeskonnast, mispärast nüüd tahetakse põhjalikult reorganiseerida ja energiliselt arendada merewäe õpetegewust, et uute juhtide ja kvalifitseeritud meeskonna kaadrit ette valmistada.

Päale kommunistlikku rewolutsiooni likvideeriti täielikult tsariaegsed merewäe õpeasutused. 1918 a. saadik kuni selle aasta aprillikuuni püüti merewäe õpeasutused uuesti korda seada. Ainult käesolewa aasta aprillikuust hakkas merewäe ülemjuhatus tõsisemalt merewäe õpetegewust korraldama, mille tagajärjel moodustati nisugust merewäe õpeparaati, mis teostab merewäe isikliku koosseisu sõja-merewäelist, erilist tehnilist, poliitilist ja kehalist haridust ja kaswatust. Nüüd on välja töötatud 1922—23 õpeaasta pääle wastawad õpekawad ja instruktsioonid.

Sõjalaewade meeskondi ja juhte püütakse wastawalt uuema aja merewäe tehnika nõuetele teoreetiliselt ja praktiliselt spetsialiseerida.

Juhtide, merewäe inseneride, alamate instruktorite ja mitmesuguste spetsialistide-mehaanikute, minõõride jne. ettevalmistamiseks on moodustatud wastawad merewäe sõjaõpeasutused, muu seas Petrogradis merewäe juhtide ja inseneride koolid ning merewäe juhtide eeltevalmistamise kool.

18. juulil s. a. lasti välja Petrogradi merewäe koolist esimene lend punaseid merewäe juhte ja insenere. Petrogradi merewäe kool on reorganiseeritud. Tähendatud koolis on nüüd 2 jaoskonda: 1) sõja-mereasjandus- ja 2) tehniline — punaste merewäe tehnikute, juhtide õigusega, ettevalmistamiseks.

Kooli wõetakse vastu: 1) kodanikke, kes 2. järgu koolid („школы 2-й ступени“) ehk

endised keskkoolid on lõpetanud, 17—22 aasta wanaduses; 2) punalaewastiku weltweebleid ja merewäelasi, kes merekoolid lõpetanud; 3) laewamehi, kes kaugesõidu merekoolid on lõpetanud. Õpeaeg koolis kestab 4 aastat, 1 aasta üldise ja 3 aastat eri ise kursusega.

Kõrgemate merewäe juhtide spetsialiseerimiseks merewäe asjanduses awati Petrogradis 4-dal märtsil s. a. merewäe akadeemia.

Merewäe sõjapoliitilist kaswatust juhatawad „rewwoensoweti“ (sõjarewolutsioonilise nõukogu) merewäe poliitiline osakond, sõjalaewastikkude poliitilised walitsused, laewade kommissarid ja kommunistliku erakonna rakukesed.

Merewäe sõjapoliitiliste juhtide ettevalmistamiseks on asutatud mitmeastmelised merewäe sõjapoliitilised kursused.

Punast sõjalaewastikku tahetakse erakondlik-kommunistlikuks, „klassiliseks“ muuta, mispärast merewäe täiendamisele kommunistliku elemendiga on pöördud suurt tähelepanu; sidemeid punaste sõjalaewastiku ja kommunistliku erakonna wahel tahetakse igapidi kindlustada. Käesolewal aastal kutsuti merewäe teenistusse teatud kategooriad noorimehi-kommuniste, kes 1902 a. sündinud; Wenemaa noorte kommunistide liidu („комсомол“) keskkomitee poolt mobiliseeriti merewäkke 2000 noortmeest ja perioodiliselt määratakse noorte kommunistide gruppisid merewäe teenistusse.

Üleriikliku majandusliku kriisi tagajärjel on merejõudude meeskonna ja laewade arwuline koosseis märksa vähendatud.

Merewäelased, kes 1895—1899 a. sündinud ja mitte polnud juhtiwal kohal, wabastati mõõdunud suwel merewäe teenistusest. Punases laewastikus teeniwad praegu 1900 ja 1901, osalt 1902 ning wanemate aastakäikude mehed; teenistusaeg merewäes on märksa pikem kui maa-wäes — 4½ aastat (jalgwäes ja suurtükiwäes — 1½ aastat).

Üldse on punases sõjalaewastikus praegu umbes 30.000 meest.

Sotsiaalse koosseisu järele on punalaewastiku meeskonnas enamasti töölised ja — märksa vähemal arwul — talupojad.

Punase sõjalaewastiku laewade koosseis on suurelt osalt õige wiltsas, korratud seisukorras; hulk laewu on lahingtegewuseks täitsa kõlbmata. Wanemalt suuremait laewadelt on osalt suurtükid maha wõetud ja rannakaitse fortidele seatud. Balti mere sõjalaewastikust on wanemad

sõjalaewad osalt wanarauana müüdud Saksa-
maale, muu seas ristlajad: endised „Admiral
Makarow“, „Bajan“, „Diaana“ ja „Auroora“.

Punase sõjalaewastiku lahinguwõime süste-
maatiliseks suurendamiseks tahetakse: 1) remon-
teerida uuemaid sõjalaewu, mis wähegi wõimalik
remonteerida; 2) lõpetada ehitusel olewate lae-
wade ehitustööd ja 3) ehitada uusi, pääasjalikult
uuetüübi isä weeluseid paate.

Balti mere sõjalaewastiku päätoetuspunkti ja
baasi — Kroonlinna kindlust — tahetakse sakslaste
abil hästi korda seada, samuti ka kõiki mere-
äärseid kindlustusi (fort „Krasnoflotski“, endine
„Krasnaja Gorka“ jne.).

Wiimasel ajal kasutatakse ära kõik ainelised
wõimalused, et sõjalaewastikku tegelikult ette
walmistada lahingtegewuseks. Sõjalaewastikkude
jaoks on hulgawiisi küt ematerjaali (kiwisüsi ja
naftat) toodud, eriti suured naftahulgad on möö-
dunud suwel Petrogradi kokku weetud Balti mere
sõjalaewastiku jaoks, kus suurem osa tegelikest
sõjalaewust on naftaküttega.

Möödunud suwel olid esimest korda pääle
rewolutsiooni Balti, Musta ja Kaspia mere sõja-
laewastikkude õpesõidud.

28. septembril s. a. algasid Balti mere sõja-
laewastiku suured manöwrid ühenduses hüdro-
aeroplaanide salkadega. Manöwriteks oli Balti
mere sõjalaewastik kahte ossa jaotatud: „pu-
naste“ ja „siniste“ laewastik. „Sinised“ pidid
etendama waenlase merejõudu, kelle ülesandeks
oli pääletung Kroonlinna kindlusele ja nõukogude
Wene sõjalaewastiku hawitamine. Oma ülesande
täitmiseks läksid „sinised“ 28. septembril Soome
lahe idapoolsesse ossa, et alata säält pääletungi.
1—10. oktoobril s. a. ilmusid mõned manöwree-
riwaist laewadest Eesti ranna ja saarte lähedusse,
muu seas 3 weelust paati. Manöwreid juha-
tas Balti mere sõjalaewastiku juhataja Wiktorow
jahtlaewalt „Neewa“.

Käesolewal ajal on Balti mere sõjalaewas-
tikus lahingtegewuseks enam-wähem kõlbulikud
umbes: 1) 1 dreadnought „Marat“, endine „Pet-
ropawlowsk“; 2-st dreadnoughti „Parishkaja
Kommuuna“, endine „Sewastopol“, seatakse
korda; 2) 8 „Nowiku“ tüübilist naftaküttega
miiniristlejat, nagu meie „Lennuk“ ja „Wam-
bola“ („эскадренные миноносцы — эсминцы“):
„Kapten Isõlmetjew“, „Garibaldi“, „Asart“, „Sam-
son“, „Isjaslaw“, „Sabijaka“, „Pobeditei“ ja
„Desna“; 3) 4 prantsustüübilist kiwisõe küt-
tega miinipaati: „Lihoi“, „Lowki“, „Krepki“ ja
„Metki“; 4) 8 weelust paati: „Tur“, „Röss“,

„Wolk“, „Pantera“, „Smeja“, „Jaguar“, „Tigr“ ja
„Kit“; 5) 25 traalerit; 6) 10 transportlaewa ja
mitmesugused abilaewad.

Pääle selle on Balti mere kaubalaewastikus
umbes 20 suuremat kaubalaewa, nende seas
mitmed ookeanilaewad: „Transpalt“ (endine
„Riga“), „Bolshewik“, „Wneshorg“, „Karl Marx“,
„Deabriit“, mis kuuluvad praegu n. n. riigi
Balti laewastikku (государственное Балтийское
пароходство), endisse Balti meretransporti. Tä-
hendatud kaubalaewad peawd praegusel ajal
ühendust Lääne-Euroopa riikidega, kuid tarwi-
duse korral kõlbaksid nad enam-wähem mere-
wäe transportteenistuseks, eriti dessaopera-
tsioonide jaoks. Talweaegse tegewuse wõimal-
damiseks on Balti meres mitmed suuremad jää-
lõhkujad: „Jermak“, „Swjatogor“, „Truuwor“ jne.

Kawatsusel on Balti mere sõjalaewastikus:
1) remonteerida pääle dreadnoughti „Parishkaja
Kommuuna“ dreadnought „Gangut“, mõned
miiniristlejad ja weelused paadid ja 2) lõpetada
4 kerge soomusristeja — „Admiral Greigh“,
„Admiral Spiridow“, „Admiral Butakow“ ja
„Swjetlaana“ — ehitust.

Dreadnoughtid „Marat“, „Parishkaja Kom-
muuna“, „Gangut“ ja „Poltaawa“ on kõik ühe-
tüübilised, walmis ehitatud 1914 a. lõpul; warus-
tuseks igauhel 12—12“, 16—5“ ja 2—2,5“ suur-
tükki; weemahutus — 26.000 tonni; kiirus —
23 meremiili (tunnis). Dreadnought „Poltaawa“
on lahingtegewuseks kõlbmata seisukorras.

Kerged soomusristlejad: „Admiral Greigh“,
„Admiral Spiridow“, „Admiral Butakow“ ja
„Swjetlaana“ on kõik ühetüübilised. Ehitama
hakati neid 1912 a. Petrogradis; warustuseks
oli ette nähtud: 2 15—5“, 4—4“, 4—3“ suur-
tükki; weemahutus — 6800 tonni; kiirus —
30 meremiili.

Musta mere sõjalaewastikus praegu lahing-
tegewuseks enam-wähem kõlbulikke wõiks olla
umbes: 1) 3—4 miinipaati; 2) 4 suurtükipaati;
3) 3—4 weelust paati; 4) 4—5 traalerit;
5) 5 transportlaewa ja mitmesugused abilaewad.

Kawatsusel on Musta mere laewastikus lõpe-
tada soomusristleja „Admiral Nahimowi“ ja
mõne miiniristleja ja weeluse paadi ehitust.

Igäs sõjalaewastiku koosseisus on teatud
hüdroaeroplaanide salgad.

Kõrgemate nõukogude-walitsuse tegelaste poolt
on suurt tähelpanu pöördud punase sõjalaewas-
tiku arendamisele.

„Vtsiki“ (Ülewenemaalise täidesaatwa komitee — „вцик“) esimees Kaliinin (Wene keeles n. n. „Всероссийский староста“) käis möödnud suwel end isiklikult tutvustamas Musta mere sõjalaewastiku seisukorraga. Septembrikuul käisid Sewastopolis Musta mere sõjalaewastiku waatamas punawäe ülemjuhataja Kamenew Ukrainas ja Krimmi wägede juhatajaga Frunsega.

Punase sõjalaewastiku ja kaubalaewastiku arendamise propageerimiseks on Moskwas merewäeasjanduse kihutustöö keskbüroo asutatud („центральное бюро военно-морской пропаганды“), osakonnaga Petrogradis.

Augustikuul s. a. kuulutati välja määrustik punase sõjalaewastiku „aulawameestest“ („положение о почетных моряках красного флота“). Aulawameesteks wõiwad olla: 1) laewamehed, kes demobilisatsiooni ehk haiguse pärast merewäe teenistusest lahkunud; 2) punawäelased ja hariikud kodanikud, kes iseäralised hääed sõjalaewastikule on teenud. Aulawamehed wõiwad osa wõtta laewade sõitdest, manöwreist, pidustustest, koosolekuist jne.

Augustikuul s. a. oli sõjalaewastikkude poliitiliste walitsuste ülemate nõupidamine, millel

otsustati korraldada 10—17 oktoobrini s. a. „punalaewastiku nädal“ („неделя красного флота“) sadama- ja suurtööstuslinnades, arwatawasti punalaewastiku intensiivse arendamise õhutamiseks.

Oktoobrikuul kawatses Balti mere punane sõjalaewastik ette wõtta külaskäigud Tallinna ja teiste läänemereäärsete rajariikide sadamatesse, et oma wõimu rajariikide ees demonstreerida.

Järeldused.

Balti mere punane sõjalaewastik on välja kujunemas üheks tugewamaks merejõuks Balti merel, mis wõimaldab tähendatud sõjalaewastikule sõja lahtipuhkemisel aktiiv tegewuse arendamist, ühendatult dessantoperatsioonidega nõrgemate üksikute rajariikide sõjalaewastikkude wastu.

Kõige reaalsemaks kaitsabinõuks kaswawa punase merejõu wastu Balti merel oleks rajariikide ühise wäerinna maaja merel moodustamine suurte liitriikide toetusel.

M.

Ülewaade Nõukogude Wenemaa spionaashi korraldamisest Eestis.

(Järg).

Agentide jaotamine ja nummerdamine oli korraldatud keskpunktis, kuhu ka palgalehed aruande juures ära saadeti. Kohalikkude residentide wastu awaldati piiramata usaldust, rahasummad olid neil täiesti kontroleerimata; ka anti neile õigus „sissesöötmiseks“ oma äranõu gemise järele summasid välja anda. „Sissesöötmise“ tarwis saadeti Wenemaalt erisummad. „Sissesöötmise“ all mõisteti sõjawäe- ja riigiasutustes teenivate ametnikkudega ühenduse loomist. Ühe suurükiwäe polgu staapi oli „sissesöötmiseks“ 30.000 marka saadatud. Eesmärgi taotlemiseks kulutati palju suuremaid summe tutwuse ja sõpruse muretsemisel. Teo päält kinniwõetud inseneriwäe inspektori joonistaja Alender oli sarnasel teel „sissesöötetud“. Palkadeks saadeti Wenemaal tihti walerahasid, mis sääl walmistati. Ühe wiimse organisatsiooni juures leiti suurem summa Eesti wõlakohustusi sajamargalistes küpürides, mis kõik waled olid. 1920 aastal oli

meil iseäranis palju walerahasid liikumas; tehti kindlaks, et neid Wenemaalt saadeti eriti selle eesmärgiga, et meie rahakursi madalaks ajada ja majandusiikku eiu häwitada.

Waewalt wõis leida sõjawäe- wõi muid riiklikke asutusi, kuhu Nõukogude Wenemaa spionaashi sõrmed ei oleks tunginud ja sääit neile tarwisminewaid teateid näpanud. Meie kahjuks peab tunnistama, et waenlase spionaashi eduks on õlnud hoolimatu ümberkäimine salajaste dokumentidega. Meie salajased päewakäsed, isegi mobiliseerimise kawa, wõis leida neis kätes, kuhu niisugused tähtsad dokumendid iialgi ei oleks pidanud sattuma. Spioonidel ja nende kaastlastel oli niisuguse lohakuse juures kerge õige salajasi teateid koguda.

Salajaste päewakäskude eest makseti „hästi“, nagu spioonid ise suurustasid; ühe sõjaministri päewakäsu eest koguni 50.000 marka. Siin peab

ütlemata, et summad, millega meil ära osta võis, üldiselt õige väiksed olid.

Läbikäimises eneste wahel pidid spioonid äärmiselt ettevaatlikud olema, üks teist mitte liig usaldama. Kokkusaamisel tundmata agendiga tarwitati parooli, mis wahel pikaks kahekõneks kujunes.

Sellest tundsid nad üksteist. Niisuguseid märkõnesid tarwitati igal kokkusaamisel.

Oli weel palju ettevaatuse abinõusid, nagu kokkusaamine lagedal teatud ajalehe kuulutuse läbi; perioodiline kokkuraagiinud kohal j. n. e. Wiimast kokkusaamist abinõu wiimisel ajal enam ei tarwitatud, sest selle läbi kukkus lõksu palju asjaosalisi.

Kohtamispunktides, nagu warem kirjeldasin, saadi kokkusaamise tarwidusest teateid selle läbi, et mingisugune märk aknale pandi, käesolewal juhtumisel punane lill. Tartu kaitsepolitsei läks korda juhtumisi awalikuks teha seda kokkusaamise abinõu. Teada saades, et teatud majas organisatsiooni liige peab asuma, astus kaitsepolitsei sisse läbiotsimise eesmärgiga. Aknal oli parajasti punane lill, mis ametnikkude sisseulekul perenaise poolt põrandale puruks wisati. Majasolijad wangistati ja politsei poolt pandi uus punane lill aknale. Warsti ilmus kohale ka resident-agent Krookus, kellele punase lille aknale ilmumisest teatatud teiste agentide kaudu.

Ma kõnelesin eelpool, et ettevaatuse abinõuna Wenemaal agendide järele luuramiseks teised agendid määrati. Seda tehti ka meil asuwate agentidega Pihkwa ettekirjutuse põhjal. Ühes ettekirjutuses kirjutatakse muu seas: „Pajule pange Tartus „saba“ (järelwalwe) taha ja olge temaga ettevaatlik. Saba võiks olla keegi, keda tema ei tunne. Kui märkate midagi kahtlast — saatke ta tee päält eest ära“. Mitmelegi eriti Eestisse komandeeritud agendile oli tehtud otsekoheseks ülesandeks walwata mõne agendi tegewuse järele ja tarwiduse korral teda „kõrwaldada“.

Päale korraliste teadete nõuti wahel erakorralisi teateid, ning nende muretsemiseks saadeti wahel terve organisatsioon agente üle piiri.

Mis puutub spioonide teadete kogumisse meie territooriumil, siis võib öelda, et nad tagajärjrikka t on töötanud. Ühise eesmärgi saawutamiseks on palju kaasa aidanud meie legaalsed kommunistid. Tagajärjed oleks neil siiski suuremad pidanud olema, kuid ma kordan, et äärmiste tagajärgede saawutamiseks puudub neil intelligent jõud, kes kõrgemas seltskonnas võiks

liikuda ja nõnda juhust tarwitada teadete muretsemise eesmärgiga kõrgemate riigiametnikkude kuluaarides, nagu seda diplomaadid - spioonid teewad. Hariikkudes riigiwahelistes suhetes on diplomaatilised esitused kõige suuremad salakuulamise pesad. Siin ei wõi ka Nõukogude Wenemaa esitust puutumata jätta, sest paljud andmed tõendawad selle solidaarsust salakuulamise suhtes.

Üksikute spioonide tegewusest on meil teada wast niipalju, kuipalju nad ise jutustanud wõi agentuurteadete läbi tõendatud. Kõigile spioonidele oli üldiselt ülesandeks tehtud üles kirjutada kõiki võimalikke teateid, mis nad meie riiklises ja poliitilises elus tahele panewad. Meie majandusliku elu liikumist informeeriti perioodiliselt, teatud waheaegade järele. Teadete pääle tööliste liikumise kohta pandi suurt rõhku ning teatati igast selle awaldusest erakorraliselt Wenemaal. Meie sõjawäe organisatsiooni üle kogutawaid teateid nõuti täpikäelselt, nõnda pidid spioonid kindlaks tegema iga wäeliigi üksikute osade arwu, arwulise koosseisu, sõjariistus jõu arwu, suurtükkide ja patareide arwu ning kõikide asukohad. Meie kaitseplaani saladusi püüdsid spioonid teada saada, ning nagu agentuurteadetest näha, on 7. armee wastuluuramise osakonda informeeritud mõnede wäeosade, eriti ratsawäe polgu lahingu walmimise kawadest. Need teated on küll umbkaudsed ja ei wasta paljudes punktides tõele.

Meie kõrgemate sõjawäe ülemate päewapildid käiwad luuramisosakonna poolt soowitud materjaali huika ning neid on sinna mitmelt poolt saadetud.

Kindlustatud raiooni, samuti Tallinna meri-kindluste kohta kogusid teateid resident-agendid ise. Nii kirjutab Tallinna resident-agent Shurawljew-Pehk luuramisosakonna juhatajale Sammel'ile: „Teie awansi käte saades asusin kohe tööle. Aegna saarel tööd leides palkasin enesele asjatundja joonistaja, kes asja kursis, ja aigasid plaanide kogumist. Töö oli juba lõpule jõudmas, saäl aga läks korda ühe inseneri järele kindluste plaani warastada. Plaan läks tarwis minu isikiiku töö õigestamiseks.“

Plaan oli kawatus tagasi panna, kuid õnnetuseks tuli wargus enneaegu ilmsiks. Mind kui alalist säälolijat kahtustati ja otsiti läbi, kuid tagajärgedeta. Mõne päewa pärast, kui ma saarelt lahkumas olin ühes oma abiliseaga, oli mul terve materjaal kaasas. Laewal pandi minu juures uuesti läbiotsimine toime, kuid õnneks olid dokumendid abilise käes, kes enne, kui te-

mäni järg jõudis, need üle parda wiskas. Ehk küll midagi ei leitud, seati minu järele salajane walwe, hiljem otsiti korterid mitu korda läbi. Niisuguste asjaolude juures pean tööst mõneks ajaks loobuma. Aegna saare kindlustuste kohta wõin mälestuse järele järgmist teatada: **** patareid on täies korras**". (Edasi järgneb Aegna ja Naissaare patareide kirjeldus üksikasjaliselt).

See dokument on Wene keeles ja päewapil-distatud luuramisosakonnas meie agendi poolt.

Edasi järgnewad arwed teadete kogumise kulude kohta, millest näha, et joonistajale maksetud 25.000, dokumentide eest 18.000, õien-duste eest 10.000 ja weel mingisuguse kaastöö eest 12.000. —

Teine sama Shurawljew - Pehki poolt kir-jutatud informatsioon käib järgmiselt:

Teadete muretseja sõjawägede staabist on poolteist kuud haige ja seepärast säält midagi ei saa. Kui wõimalik, katke minu arwed (num-meratsiooni järele ülaltähendatud arwed), sest kui seda ei sünni, saab töö raskendatud. Saad-an kinnipeetud kirja ja dokumendid 18.000 m. eest. Tarbekorral wõin edaspidi mõne huwi-tawa asja kohta teateid muretseda. Raha wahe-tasin ära ja sain:

300 fr.	—	à	58.	—	m.	—	17.400.	—
200 "	—	à	62.	—	"	—	12.400.	—
100 "	—	à	60.	—	"	—	6.000.	—
200 "	—	à	65.	—	"	—	13.000.	—
200 "	—	à	66.	—	"	—	13.200.	—
							Kokku	62 000.

Kolmas Pehki poolt saadetud informatsioon sisaldab teateid 2. diwiisi koosseisu kohta praegu ja sõja juhutamisel. Nagu teisest Pehki infor-matsioonist näha, oli neil sõjawägede staabis pääle Miilen'i, Pärna ja Alenderi tabamist neljas kaastööline.

Shurawljew - Pehk ise eitas kaastöölise ole-mist sõjawägede staabis, samuti ka plaanide wõt-mist Aegna saarel, ja kinnitas, et ta luuramis-osakonna nõudmise pääle — aktiivsemalt tööd teha — wõltsitud teadete saatmisega seisukorrast wälja pääsenud.

Kohalikkude spioonide seas oli märgata ten-dentsi luuramisele kiskuda wõimalikult rohkem isikuid, selle tõttu peab tunnistama, et meie mää-ramata suure salakuulajate wõrgu sees töötasime ja wõib olla praegugi töötane, sest seni, kuni mõni uus organisatsioon jälle paljastatakse, arwame, et eelmine oli wiimane.

Üksteisele risti wastukäiwad teated, mis agendid kogusid, wiisid osakonna tihti segadusse ja asja likwid erimiseks saadeti wahest iseäraliste ülesannetega agendid, mõnikord sõitsid osakonna juhatajad enk nende abid kohale.

Mõned meie kätte langenud dokumendid ise-loomustawad spioonide tegewuse wiisi. Nii loeme Sammel'i poolt pääresident Portsmut'ile ja tema abile saadetud juhatuskirjas: „Küsimused, mida ellu tuleb wiia: 1) Sinna jõudmise korral teatada igale ühele, kui palju tema nimel awansi on. 2) Mina pean nendega ka otse kirjawahetust, nõndasamuti juhatan neid kui ka teid. 3) Slm. Leetusele, see on 7—V/4, anda wäike awans elamisraha näol. 4) Need kirjad on ainult maks-wad, mis minu käega kirjutatud, kui juhtu-misi on teise kaekirjaga, peate sellest kohe tea-tama teist liini mööda ehk järele uurima asja. 5) Rahad annate teie koha pääl igale residentile wälja oma äranägemise järele, arwesse wõttes, kui palju on keegi neist materjaali saatnud ja missuguses wäärtuses. Arwed, mis nende käest saate, kinnitate teie koha pääl ära ja teatate sel-lest kohe neile, mis põhjusel ei makseta wahest seda ärwet niisuguses suuruses, nagu see on sisse antud j. n. e. 6) Teie omalt poolt teete üleüldise arwe wäljaminekute kohta, panete lisaks nende poolt sisseantud arwed ja tõendawad doku-mendid, nõnda et iga summa, mis saadan teile mõlematele, loetakse ainult teie pääle ja kustuta-takse maha teie poolt sisseantud tõendustega. Iga rahasaamise üle tuleb kiirelt teie käest kohe kwiitung, et olete saadetuse kätte saanud. 7) Kõik teated on soowitaw Wene keeles saata, aga eri-kirjad wõiwad olla osalt Eesti keeles, need mis räägiwad ainult lihtsaid ja wäga salajasi küsimusi. 8) Selle järele tuleb teil walwata, et see mitte raha ei saa teie käest, kes tööd ei tee; kui on wastaw materjaal, siis see kiirelt ära saata, mille wastu keskkohast määratakse wastaw summa. 9) Iga ühendus peab olema tõsiselt korras, nii kui residentidega, nõnda ka ühenduse liinid, mille järele teie walwate ühe kui teise abinõuga. 10) Ülesanded, mis minu käest tulewad määra-tud numbrite all, saadate kohe edasi, ja üksiti saadan igast ülesandest teile ära kirja, mida teie olete kohustatud kontroleerima, kas on teated kindlad ehk wastawad tõeludele. 11) Iga resi-dendi järele peate hoolsalt walwama ja ka iga teise kaastöölise järele, kui märkate midagi, mis ei wasta meie tööle, teatage sellest kohe; ja ka residentide likwideerimise korral teatage, mis põh-jusel j. n. e. Enne ei likwideerita mitte üht resi-denti, kui minu käest sellekohane juhatus on tulnud, samuti ka uute töölewõtmise korral peab

täidetama ankeet ja saadetama kolm pilti. 12) Mõlemad käite üks kord kuus minu juures tegevuse kohta aru andmas. Võimalust mööda üks teise alla, see on, ühel tuleb käia üle kahe kuu. 13) Koha pääl seate ühenduse nõnda sisse, nagu see minu poolt juhutatud“.

Ühes kirjas kirjutab Portsmut Sammelile: . . . . Kolmas küsimus oleks järgmine, mille kohta teie tingimata meile peate wastama. Nagu meil koha pääl ette nähtud, on meil tulewikus võimalik saada järgmist dokumentaalset materjali ja teateid: salajased sõjalised päewakäsed 2 st diwiisist (mida juba saadakse); samad dokumendid 3-dast diwiisist (mis lähemal ajal hakka-wad ilmuma). Nende päewade sees võib saada 2-se suurtükiwäe polgu päewakäske ja mõned nendest on salajased, niisama ka soomusrongide brigaadist. Sõjawägede staabist saame salajasi päewakäske. Neid jõuawad muretseda 5—A ja 7—A/5 kahe nädala jooksul. Pääle selle wõiwad nad muretseda materjali, mis meil ette nähtud ei ole. 7—B/4 ja 7—A/3 kohta võib ütelda, et töö läheb mürinaga. Weel tahtsin ütelda, et diwiisidest päewakäs ude muretsemine on nõnda sisse seatud, et wõtame teatud aja jooksul kümme tükki, mille eest ka kohe välja maksame. Pääle selle lähewad käsud arhiivi ja siis on neid raske kätte saada, sellepärast wõiwad nad parem meie arhiivis seista. Edasi teadustan, mis summade eest võib sõjawägede staabi päewakäske saada (wist sõjainistri):

Nr. 371 — maksab 50.000; järgmised 30.000. — Teise suurtükiwäe polgu päewakäsed — esimene 25.000. —, järgmised 4000. Teated 2-se diwiisi koosseisu üle 20.000. Täieline 2-se diwiisi skeem 35.000, kolmanda diwiisi „sissesöötmiseks“ on waja 30.000. —

6 jaan. 1922 a. dateeritud ülesanne Manus'ele 8—B/2 all on järgmine: Ülesanne Nr. 127. Ühenduses asjakäiguga Karjalas on võimalik, et Soome, Eesti ja Latwija katsuwad meile sõda kuulutada. Soomes on ettevalmistus selleks käimas. Selle tõttu on tarwis informatsiooni meie wastaste kawatsustest ja tegewusest. Panen ette kiires korras järele uurida järgmist: 1) Mobilisatsiooni wäljakuulutamist üldist wõi osalist; wabrikute, waudteede j. n. e. mobiliseerimist. 2) Sõjawäe osade ümberpaigutamist ja gruppeerimist. 3) Ladude täiendamist sõjatarwitustega. 4) Kas ei ole piiriarsetes raioonides uute kindlustuste ehitamist märgata? 5) Kas ei ole kõwendatud piiriwalwet? 6) Kuidas waatab seltskond uue olukorra pääle? Pääle selle on tarwis, maksu mis maksab, muretseda meie waenlaste tähipäälseid plaane ja sõjawägede korradamiseks kawa. Paremate tagajärgede saawutamiseks soowitan pöörata staapides teeniwate ohwitseride ja sõdurite poole, kuulata nende kõnesid ja kinni püüda seda, mis meie ülesande teostamiseks tarwilik.

(Järgneb).

A. Leht.

Kas on meie sõjawäes wähepakkumise wiis soowitaw?

Käsitades senini wanu Wene sõjawäe seaduse- raamatuid ja muid juhtnõõre, sammub meie sõjawägi majanduslikul alal ka Wene rada mööda edasi. Kui riigikontrolli sõjawäe osakonnaga midagi tegemist on, siis leiame kirjawahetustes õiendusteks ja alusteks alati: S. S. K. niisugune ja niisugune raamat ja §§, sest tähendatud asutusel on need raamatud olemas. Piinlikku seisukorda satub niisugusel korral iga wäeosa ja asutus, sest et wiimastel need raamatud hariilikult puuduwad ja ei ole võimalik neid ka kuskilt saada. Tekib küsimus — kas on õigus raamatute puudusel Wene seaduste täitmist nõuda? Sellele küsimusele leidub wastus „Riigi Teatajas“, et kõik Wene seadused on senini Eestis maks-wad, kuni nad ära ei ole muudetud. Seega jääb wastuwaid emine ära ja neid seadusi tuleb täp-päält täita. Kuid meil ei ole kuigi palju isikuid, kes Wene seadusi pääst teaksid ja nende järele

talitaksid, waid meil on suurem jagu ohwitseri ja ametnikke, kes Wene wäes kas liig wähe ehk mitte sugugi teeninud ei ole. Sellepärast tuleb ka ette, et Wene seaduste wastu eksitakse ja pä-rast, kui eksituse kohta seletust nõutakse, midagi wastata ei osata.

Et Wene sõjawägi kuulus oli oma suuruse poolest — töötati sõjawäe seadused sellele wastawalt wälja, et kõigile tööd anda ja palka maksta. Meie riik aga, kus iga mark ja penn peab kokku hoitama ja kus sõjainisteeriumi wäljaminekute pääle üldiselt rahulolewa pilguga ei waadata — ei wõi Wene rada mööda edasi sammuda, waid peab wastawad seadused wälja töötama, mis nõuaksid wähem tööjõudu, wastaksid rohkem meie oludele ja oleksid otstarbekohasemad.

Tahtsin peatada toiduainete muretsemise korra juures meie sõjawäes. Seda toimetati Wene sõja-

wäes vähempakkumise teel, mis pärast see ka Eestis nii sünnib. Tähendatud wõistluspakkumise wiis on meie kahjulik allpool järgnewatel põhjustel. Wähempakkumine peab seaduse järle ajalehtedes välja kuulutatama mitte vähem kui 3 nädalat enne wõistluspakkumist, mis-uguse aj jooksul ette wõtjad pakkumise tingimistega wõwad tutvuneda. Pakkumise tingimised peawad olema kokku seatud selgelt, täielikult, kindlalt ja nende täiendamine pärast pakkumist on lubamata, sest tingimiste järele seatakse leping kokku. Isikud, kes pakkumistest huwitatud, pööravad kõige suuremat tähelepanu tarwisminewate ainete nõutawa häduse, muretsemise aja ja kaut-joni suuruse pääle. Et sõjawäele tarwisminewad ained kõige paremad (1 sort) peawad olema ja harilikult lühike muretsemise aeg ette on nähtud, siis on see tõukeks, et pakkumise hinnad ette wõtjate poolt hästi kõrgele kruwitakse. Selleks aitab suu elt kaasa ka wõrdlemisi kõrge kautsjoni summa: nimelt 10% muretsetawate ainete wäärtusest, mis ilma %dita lepingu tähtaja lõpuni sõjawäe osa ehk asutuse kätte jääb. Tihti tuleb ka ette, et pakkujad omawahel pakkumise hinna kindlaks määravad väljaspool pakkumise ruumi ja siis pakkumist algaw d. Üldse katsuwad pakkujad igal wiisil oma tingimisi ette panna, et oma ette wõttest paremat kasu saada. Kui pakkumine teostatud, järgneb lepingu kawa läbiwaatamine sõjaministeeriumi juriskonsuldi ja kontrolli poolt, ning wiimastele järgneb juba nende nõusoleku korral lepingu kinnitus ja jõusseastumine. See protseduur wältab terve kuu aega, mis paljude isikute tööga on seotud.

Et ainete muretsemisel ainete häduse tingimisi on kätatud, mis Wene sõjawäes makswad olid ning meie oludega enam kooskõlas ei ole, siis tekiwad pärast waidlused ja protsessid, sest waewalt leidub neid ette wõtjaid, kes wõiksid teadlikud olla oma ainete häduse kohta. Näit. wili: põllumees ei tea ilmaski, kui palju tema wili niis ust sisaldab, kui suur on selle Hollandi kaal, kõrwalainete % jne. Et lepingus aga need häduse tingimised kindlate arwudena üles on wõetud, siis tuleb sagedasti ette, et põllumehe wili, nagu alles wastuwõtmisel selgub, wastuwõetaw ei ole. Niisugused juhtumised awaldawad ärimeeste ringkondades muljet, nagu püüaks sõjaministeeriumi asutused meelega ette wõtjate lepinguid enne tähtaega nurja ajada ja kautsjoni riigi kasuks omändada. Sellest on tingitud ka asjaolu, et paljudest wõistluspakkumistest ette wõtjad pakkuma ei ilmu ja pakkumised soowita-

waid tagajärgi ei anna. Sagedasti mängiwad pakkumistel suurt osa juudid, kes oma mõju püüawad awaldada teiste pakkujate pääle, pakkujate makstes, et pakkumisi nurja ajada ja uut pakkumise teostamist oodata, et siis paremate tingimistega ette wõtet oma kätte saada.

Kõigest ülalpool toodust selgub, et pakkumine nõuab paljude isikute suurt tööd, pikki kirjawahetusi, walwamist lepingute täitmise järele jne., millest järeldan, et wõistluspakkumise wiis toitlusalal meil mitte enam otstarbekohane ei ole. Wõistluspakkumise asemele wõiks meil astuda lihtne ostmise wiis kohemaksetawa raha eest. Selleks on tarwis ainult kohalikes ajalehtedes kuulutada ja wallawalitsustele teadaanded saata, et sõjawäe asutused niisuguseid ja niisuguseid aineid ostawad. Wallawalitsused panewad kuulutused nähtawale kohale välja, — ja ma olen kindlas arwamises, et kodumaalt saadawaid aineid suuremal arwul kokku tuuakse, mis suurt wäljawalikut wõimaldab ja hinnad rahuloldawaks ja wastuwõetawaks teeb. Ette wõtjatega lepingute sidumine on ühtlasi riskeerimine riigi rahaga, mis riigile sagedasti suuri kahjusid wõib tuua, sest hindade kõikumist pikema aja pääle ette näha ja välja kalkuleerida on peaaegu wõimata.

Mis puutub muu kraami muretsemisse, siis arwan, et seda wõiks meilgi wõistluspakkumise järele muretseda, mis palju waidlusi ei sünnita. Ette wõtja on siis kohustatud tarwisminewaid asju etteantud proowi järele walmistama ning lepingu korralik täitmine oleneb pääasjalikult ette wõtja oskusest ja wilumusest. P. E.

Wastutaw toimetaja: Kindralstaabi polkownik N. Reek.
Wäljaandja: Kindralstaabi Walitsus.

„Sõdur“ kirjastusel ilmus:

Polkownik Limberg

Kõnd.

Wiie joonistusega.

Sisukord: 1) Üldised alused; 2) Pika-maa (wastupidawuse) kõnd; 3) Lühidamaa (kiir-) kõnd; 4) Sõjawäeline kõnd; 5) Kõnd kui sport.

Hind 20 marka.

Saada „Sõdur“ talitusest,
Tallinn, Wäike Batarei tän nr. 10.

Sõjawäe trükikoda.